

Research Paper

Border Market Impacts on Sustainable Livelihood of Rural Areas Around: A Case Study in Khavmirabad District in Marivan County

*Farzad Veisi¹, Mohamad Sedigh Ghorbani¹, Adnan Dastwar²

1. Assistant Professor, Department of Geography, Payam-e Noor University, Tehran, Iran.
 2. MSc., Department of Rural Planning, Payam-e Noor University, Tehran, Iran.

Citation: Veisi, F., Ghorbani, M. S., & Dastwar, A. (2017). [Border Market Impacts on Sustainable Livelihood of Rural Areas Around: A Case Study in Khavmirabad District in Marivan County (Persian)]. *Journal of Rural Research*, 8(3), 518-535. <http://dx.doi.org/10.22059/JRUR.2017.63479>

doi: <http://dx.doi.org/10.22059/JRUR.2017.63479>

Received: 25 Jan. 2017

Accepted: 30 Jul. 2017

ABSTRACT

Today, providing sustainable livelihood for villagers is a priority for rural development planners. This issue in rural border areas is crucial because of centralization principle in the allocation of resources and facilities which causes suffer and pressure so that the main goal is to survive in many border villages. In this regard, benefiting from the advantages of the trading in these areas by opening border markets is a good strategy which has the ability to evolve and change the livelihood of the villagers. The proper function and performance of these bazars can be a background for fixing the economic shocks, social and natural threats and crises in these vulnerable areas and as a result, leads to the sustainability of their rural livelihood. In this regard, the current applied study was conducted to analyze the effects of border markets on sustainable rural livelihood of Khavmirabad region with an analytical-descriptive method. The relevant data were collected by documents review, field interviews, and observations. Also, a questionnaire was distributed among the villagers to find whether the establishment of border markets has had any positive and effective role in improving rural livelihoods by increasing their assets. Among the villager's assets the most improvement was seen in their financial situation.

Key words:

Sustainable livelihoods, Border, Border markets, Khavmirabad region

Extended Abstract**1. Introduction**

Establishing border bazaars and customs is one of the main opportunities in business and trade to solve problems of rural people, provide and achieve sustainable development for them, and make opportunities and new income sources. Border counties in Kurdistan Province has high rural population yet with low level of livelihood. One of these counties is Marivan which is located in the west of the province. The study

border bazaar is located in Khawirabad area in the west of the city neighboring Iraq.

Area and country development planners have ventured to establish border market to provide a sustainable livelihood for the local people. In sustainable livelihood perspective, jobs are activities that someone, family or both do to access an eligible level of livelihood. Now, the research question is that how changing economic situation in the form of opening customs and border bazaar, affect rural livelihood sustainability and decrease their vulnerability by increasing their assets in economic, social, and environmental dimensions.

*** Corresponding Author:**

Farzad Veisi, PhD

Address: Department of Geography, Payam-e Noor University, Tehran, Iran.

Tel: +98 (918) 8719114

E-mail: geoplan1392@gmail.com

2. Methodology

The research design is both qualitative and quantitative. According to main principles of sustainable livelihood, it was necessary to find the effects of establishing border bazaar on properties, livelihood strategies, and vulnerability of rural people against crisis. In this regard, at first the quality information is collected through interview and observation. Then, questionnaires were distributed to gather information from the society.

The study population comprised resident families in Khawirabad County. This area contains 31 villages with 2736 households. Of them, 261 families were chosen as study sample. The results of the questionnaire show that the greatest impact of the border markets from highest to lowest are on financial capital, social capital, physical capital, human capital and natural capital. In fact, the financial capital of household was most affected and least impact was on natural capital.

3. Results

Comparison of situations with regard to component changes and rural livelihood properties before and after establishing bazaar show that on human dimension calculate in three components as regards meaningful amount which is less than 0.05 alphas. The most improvement was seen in nourishment and hygiene with 0.051, also skill, knowledge, and employment components were better in comparison with before border market opening.

Employment conditions among adults was better while among young people is not as good as adults and even rural women are completely forgotten. Border bazaar establishment could improve and develop rural sustainable livelihood. Computed average with 3.47 means this border bazaar is satisfactory in providing rural sustainable livelihood. Also, comparison of properties amount before and after establishing of border bazaar show 0.05 with 95% confidence in all components. Thus, rural properties are increasing after establishing border bazaar.

4. Discussion

Analysis of the findings shows the impact of border markets on the sustainable livelihoods of villagers. By the establishment of Darawaran and Piran border markets in the studied rural area, villagers managed to promote their livelihood, but also to diversify the rural economy, which is an important factor and base for sustainable livelihood. Diversification of rural economy can increase livelihoods of villagers and thus decrease the their vulnerability, in

the studied area. Regarding the changes in the livelihood assets of the villagers, the results of the questionnaire to compare the assets of the villagers before and after the establishment of the bazaar market shows that all livelihood assets have increased after the opening of the market.

5. Conclusion

The fact that Border market has merely strengthened economic dealers, it is recommended to abide by laws and regulations the possibility of expanding the role of dealers in these exchanges. Also it is suggested that these bazars be improved by providing communication facilities and connection routes (pave the way by asphalt, providing electricity, telephone, cleaning and other administrative facilities, services and amenities).

Acknowledgments

This research did not receive any specific grant from funding agencies in the public, commercial, or not-for-profit sectors.

Conflict of Interest

The authors declared no conflicts of interest.

پرویشگاه علوم انسانی و مطالعات فرهنگی
پرتال جامع علوم انسانی

تحلیل اثر بازارچه‌های مرزی بر معیشت پایدار پس‌کرانه‌های روستایی (مورد مطالعه: بخش خاومیرآباد شهرستان مریوان)

*فرزاد ویسی^۱، محمد صدیق قربانی^۱، عدنان داستوار^۲

۱- استادیار، گروه جغرافیه، دانشگاه پیام نور، تهران، ایران.

۲- کارشناسی ارشد، گروه برنامه‌ریزی روستایی، دانشگاه پیام نور، تهران، ایران.

حکمه

تاریخ دریافت: ۰۶ بهمن ۱۳۹۵

تاریخ پذیرش: ۰۸ مرداد ۱۳۹۶

تأمین معیشت پایدار روستاییان به عنوان رویکرد غالب برنامه‌ریزی‌های توسعه روستایی در عصر حاضر مطرح است. در این راستا بهره‌گیری از ظرفیت تجارت مرزی در نواحی روستایی مرزی به صورت قانونی و هدفمند با بازگشایی مرزها در قالب بازارچه‌های مرزی راهکار مطلوبی است. پژوهش کاربردی حاضر با هدف تبیین این موضوع، یعنی تحلیل اثر بازارچه‌های مرزی پیران و دره وران بر تأمین معیشت پایدار روستاییان بخش خاومیرآباد شهرستان مریوان با روشی توصیفی تحلیلی و با جمع‌آوری اطلاعات از دو روش اسنادی و میدانی مبتنی بر مصاحبه، مشاهده و توزیع پرسش‌نامه در میان روستاییان انجام گرفته است. تجزیه و تحلیل داده‌های حاصل از توزیع ۳۳۸ پرسش‌نامه (تعیین شده با استفاده از فرمول کوکران) با بهره‌گیری از شاخص‌های آمار توصیفی (میانگین و مد) و آزمون‌های آمار استنباطی (خی دو، t تک‌نمونه‌ای، t زوجی، ویلکاکسون، رتبه‌ای فریدمن و تحلیل مسیر) در میان سرپرستان خانوار روستایی بخش خاومیرآباد نشان می‌دهد که تأسیس بازارچه مرزی نقش مثبت و مؤثری در ارتقای سطح معیشت روستاییان با افزایش سطح دارایی‌های معیشتی آن‌ها داشته است. در میان انواع دارایی‌های روستاییان نیز بیشترین بهبود و ارتقای وضعیت به دارایی‌های مالی روستاییان اختصاص یافته است و کمترین اثرگذاری هم مربوط به سرمایه انسانی بوده است. همچنین تأسیس بازارچه مرزی با کاهش آسیب‌پذیری روستاییان در برابر بحران‌ها و شوک‌ها و تنوع معیشتی، زمینه‌ساز افزایش پایداری معیشت روستاییان شده است.

کلیدواژه‌ها:

معیشت پایدار، مرز، بازارچه مرزی، بخش خاومیرآباد، شهرستان مریوان

در زمینه (Christensen & Pozarny, 2008; Ellis, 1999, Morse, 2013).

متنوع‌سازی اقتصاد روستایی تأکید اصلی بر فعالیت‌های خارج از مزرعه است (Department for International Development, 2001) و اهمیت آن به حدی است که از آن به عنوان عامل زنده‌نگه‌دارنده روستاها یاد می‌شود (Ellis, 1999).

با نگاهی گذرا به نواحی روستایی مرزی می‌توان دید که این مناطق هم‌زمان از بار فشار دوگانه توسعه‌نیافتگی و حاشیه‌ای بودن در رنج‌اند (Afrakhte, 2012)؛ به گونه‌ای که مسئله اصلی در برخی از این مناطق تلاش برای بقاست. به منظور رفع این معضلات، تأمین معیشت پایدار و در نتیجه، حرکت در مسیر توسعه پایدار روستایی، ایجاد فرصت‌ها و منابع درآمدی جدید با متنوع‌سازی اقتصاد روستاهای این مناطق با تکیه بر توان‌ها و ظرفیت‌هایشان اجتناب‌ناپذیر است (Sheheli, 2012). در این باره یکی از ظرفیت‌های عمده و مهم مناطق مرزی، قابلیت تجارت و بازرگانی در قالبی هدفمند و قانونی، یعنی تأسیس بازارچه‌ها

مقدمه

با توجه به رابطه نزدیک فقر و میزان آسیب‌پذیری، روستاها که با فقر عجین شده‌اند از نظر دسترسی به انواع سرمایه‌ها آسیب‌پذیرند و شرایط بحرانی دارند (Anderson, 2001). این در حالی است که در رویکرد معیشت پایدار برای حل این معضل و افزایش دارایی‌های مردم محلی، بر متنوع‌سازی فعالیت‌های اقتصادی روستاها بسیار تأکید می‌شود (Daskon, 2005; Department for International Development, 1999)؛ چراکه هرچه اقتصاد روستاها متنوع‌تر باشد با ایجاد فرصت‌های بیشتر و بهره‌گیری از قابلیت‌ها زمینه دسترسی بیشتر فقرای روستایی به استانداردهای زندگی فراهم می‌شود؛ به طوری که اقتصاد روستایی متنوع‌تر، افزایش دسترسی و تقویت سرمایه‌هایی روستایی در نتیجه توانمندسازی روستاییان را به دنبال دارد. این موضوع نیز موجب افزایش قابلیت انعطاف‌پذیری و تاب‌آوری روستاییان می‌شود که در ارتباطی متقابل کاهش آسیب‌پذیری و هدررفت سرمایه‌های روستاییان را موجب می‌شود

* نویسنده مسئول:

دکتر فرزاد ویسی

نشانی: گروه جغرافیه، دانشگاه پیام نور، تهران، ایران.

تلفن: ۸۷۱۹۱۱۴ (۹۱۸) ۹۸+

پست الکترونیکی: geoplan1392@gmail.com

و روستاییان مثبت و در خصوص تأثیرات اجتماعی و زیرساختی از دیدگاه هر دو گروه بررسی شده منفی بوده است و در زمینه مهاجرت از دید گرفته‌داران مثبت و از دید روستاییان منفی است.

ابراهیمی مستکانی و احمدوند (۲۰۱۵) در پژوهشی به ارزیابی تأثیرات اجتماعی اقتصادی بازارچه مرزی سرو بر توسعه مناطق روستایی پیرامون پرداختند. یافته‌های تحلیل واریانس نشان دادند که بین روستاها (سه لایه مطالعه شده) از نظر وضعیت شاخص‌های اقتصادی و اجتماعی، تفاوت معناداری وجود دارد. تأثیر بازارچه سرو بر شاخص‌های رفاه اجتماعی، اقتصاد روستایی، صنایع دستی و مشارکت اجتماعی در روستاهای لایه اول (سه کیلومتری) مشهود و به صورت کاهشی بود. از طرفی در لایه‌های دوم و سوم از نظر شاخص‌های گفته شده تفاوتی مشاهده نشد.

پل^۱ (۲۰۱۲) در پژوهش خود به دستاوردهای حاصل از همکاری‌های مشترک مناطق مرزی، (نقش مناطق مرزی در توسعه تجارت) پرداخته است. نتایج این مقاله که مطالعه‌ای بر شهری مرزی در کشور لهستان است، نشان داد که رونق تجارت مرزی سبب بهبود زیرساخت‌ها، افزایش اشتغال بیکاران به واسطه افزایش مشاغل خرد و تعداد گردشگران شده است. نگاهی به نتایج تحقیقات انجام شده در داخل کشور نشان از تأثیرات مثبت اقتصادی ایجاد این بازارچه‌ها در نواحی روستا دارد. با وجود این اثر ایجاد این بازارچه‌ها بر معیشت خانوارهای روستایی در ابعاد پنج‌گانه معیشت پایدار تاکنون بررسی نشده است.

مبانی نظری

در تعریف معیشت گفته شده است که معیشت همه کارهایی است که افراد انجام می‌دهند تا گذران زندگی کنند، به دارایی‌ها دست یابند و آن‌ها را مدیریت کنند. مفهوم معیشت در هیئت مشورتی و نظارتی کمیسیون جهانی محیط زیست و توسعه مطرح و به عنوان دسترسی کافی و جریان مناسب غذا، منابع مالی برای برطرف کردن نیازهای اساسی بشر تعریف شده است (Anderson, 2001). در تعریف انستیتوی توسعه بین‌الملل بریتانیا، تأمین معیشت، شامل قابلیت‌ها، دارایی‌ها و فعالیت‌های لازم برای زندگی مطلوب است (Kaag et al., 2012). از دیدگاه چمبرز، زمانی معیشت پایدار خواهد بود که در مقابل تنش‌ها، استرس‌ها و شوک‌ها مقاوم باشد و قابلیت‌ها و دارایی‌ها نه تنها در حال حاضر، بلکه برای آیندگان نیز حفظ شود و دیگر اینکه منافع خالصی برای گذران معیشت دیگران در سطوح ملی و محلی در کوتاه‌مدت یا بلندمدت ایجاد کند (Department for International Development, 2008).

در تصویر شماره ۱ مدل و چارچوب اصلی رویکرد معیشت پایدار که پذیرفته شده، آورده شده است. اجزای اصلی این رویکرد

و گمرکات است (Farahani & Manoochehri, 2015). در واقع تأسیس بازارچه‌های مرزی به عنوان راهبردی که موجب پویایی و تنوع بخشی اقتصاد روستایی می‌شود، توانایی حل بسیاری از معضلات کنونی روستاهای مرزی و حرکت آن‌ها در مسیر کاهش آسیب‌پذیری و تأمین معیشت پایدار را دارد (Tayebnia & Manoochehri, 2016). یکی از این شهرستان‌های استان، مریوان واقع در غرب استان کردستان است که بازارچه‌های مرزی دره ورن و پیران در بخش خاومیرآباد آن واقع شده است. این بخش در غرب شهرستان و در نقطه صفر مرزی هم‌جوار با کشور عراق قرار گرفته است؛ بنابراین برنامه‌ریزان توسعه، به تأسیس بازارچه‌هایی برای ارتقای سطح معیشتی روستاییان این بخش اقدام کرده‌اند. مسئله‌ای که در پژوهش حاضر به آن پرداخته می‌شود، این است که تغییر ایجاد شده در قالب بازارچه‌های پیران و دره ورن بعد از چند سال فعالیت چه تأثیراتی بر پایداری معیشتی روستاییان داشته است؟ همچنین پژوهش با این فرض پیش می‌رود که بین ایجاد بازارچه‌های مرزی با بهبود و ارتقای سطح دارایی‌های معیشتی روستاییان منطقه رابطه معناداری وجود دارد.

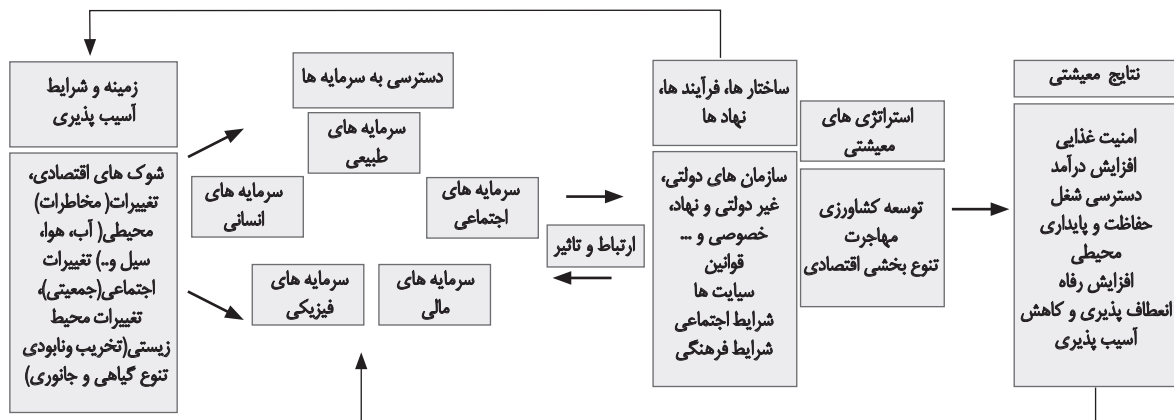
مروری بر ادبیات موضوع

در زمینه اثر بازارچه‌های مرزی تحقیقات زیادی داخل کشور انجام شده است. اگرچه پژوهشی که به اثرگذاری بازارچه‌ها بر معیشت پایدار روستاییان در کشور پرداخته، انجام نشده است. به دلیل اینکه بازارچه‌های مرزی عمدتاً به شکل موجود، فقط در داخل کشور فعالیت می‌کنند و منابع خارجی محدودی در این زمینه وجود دارد. در ادامه جدیدترین تحقیقات انجام شده در این زمینه در داخل کشور مرور می‌شود.

اسماعیلی (۲۰۱۳) در پایان‌نامه خود تحت عنوان «ارزیابی اثرات ایجاد بازارچه‌های مرزی بر توسعه پایدار اقتصادی روستاهای پیرامون آن‌ها نمونه مورد مطالعه: دهستان نور، شهرستان بانه» به این نتیجه رسید که بازارچه در ایجاد رفاه نسبی برای منطقه تا حدودی مفید عمل کرده و تغییرات مثبتی را در اقتصاد معیشتی مردم مرزنشین پدید آورده است. امیرپناهی، طالب، میرزایی (۲۰۱۵) در تحقیقی با عنوان «بازار مرزی و مناطق روستایی: بررسی نقش و جایگاه روستاییان در بازار مرزی شهرستان بانه» به این نتیجه رسیدند که روستاییان به عنوان خط مقدم ارتباطات بین‌مرزی در شکل‌گیری این بازار اهمیت بسیاری دارند و توانسته‌اند در بخش‌های مختلف بازار، نظیر واردات کالا، مغازه‌داری، ضمانت‌چینی‌گری، کول‌بری و باربری جایگاهی پیدا کنند.

میرابزاده (۲۰۱۴) در پژوهشی با عنوان «بررسی نقش اقتصادی اجتماعی بازارچه‌های مرزی در توسعه مناطق روستایی (مطالعه موردی بازارچه مرزی مهران)» به این نتیجه رسیدند که تأثیرات بازارچه مرزی بر مؤلفه‌های اقتصادی از دیدگاه گرفته‌داران

1. Pál

تصویر ۱. چارچوب نهایی رویکرد معیشت پایدار (منبع: Fouracre, 2001)

فرصت‌های درآمدی متفاوتی به وجود می‌آورد، تسهیل می‌کند (Ellis, 1999:33).

شامل دارایی‌ها، زمینه‌ها، شرایط و روندهای استرس‌زا و شوک‌آور (آسیب‌پذیری)، فرایندهای نهادی و ساختارهای سازمانی است که در ادامه شرح آن‌ها خواهد آمد.

سرمایه انسانی

این سرمایه عبارت از مهارت‌ها، دانش، توانایی نیروی کار و سلامتی است که اجازه می‌دهد به اهداف معیشتی دست یافته شود و سرمایه انسانی، آموزش نیروی انسانی، مهارت‌ها و سلامتی نیروی کار را نیز شامل می‌شود (Ellis, 2000:34). سرمایه انسانی با سرمایه‌گذاری در آموزش و کارآموزی و همین‌طور با مهارت‌های کسب‌شده از طریق ادامه‌دادن یک یا دو شغل افزایش می‌یابد.

دارایی‌ها

توانایی افراد برای گریختن و رهایی از فقر بستگی به دسترسی و میزان دارایی‌های آن‌ها دارد. این دارایی‌ها هستند که چگونگی، تنوع و میزان آن‌ها تعیین‌کننده گزینه‌های معیشتی مختلف و در نهایت معیشت پایدار افراد است (Christensen & Pozarny, 2008). رویکرد معیشتی، دارایی‌ها را به صورت زیر دسته‌بندی می‌کند:

سرمایه مالی

شامل سهام در دسترس و جریان منظم پول است یا به عبارتی منابع مالی که در اختیار افراد قرار دارند؛ چه پس انداز باشند و چه به صورت منابع اعتباری یا حواله‌های منظم یا حقوق ثابت یا دارایی‌هایی که جایگزین آن‌ها باشند، مانند داشتن احشام در نواحی روستایی.

سرمایه طبیعی

این سرمایه‌ها شامل منابعی است که می‌تواند در استراتژی‌های معیشتی در حال توسعه استفاده شود؛ مثل زمین، آب، کیفیت هوا و منابع بیولوژیکی. گاهی این سرمایه‌ها به منابع محیطی ارجاع داده می‌شود و این‌گونه بیان می‌شود که این سرمایه‌ها به طور مشترک محیط را تشکیل می‌دهند (Ellis, 1999:32). سرمایه‌های طبیعی ایستا نیستند و کاربرد آن‌ها هم به هدف زنده‌ماندن، محدود به فعالیت‌هایی مثل جمع‌آوری غذا نشده است (Timalsina, 2007:29).

سرمایه اجتماعی

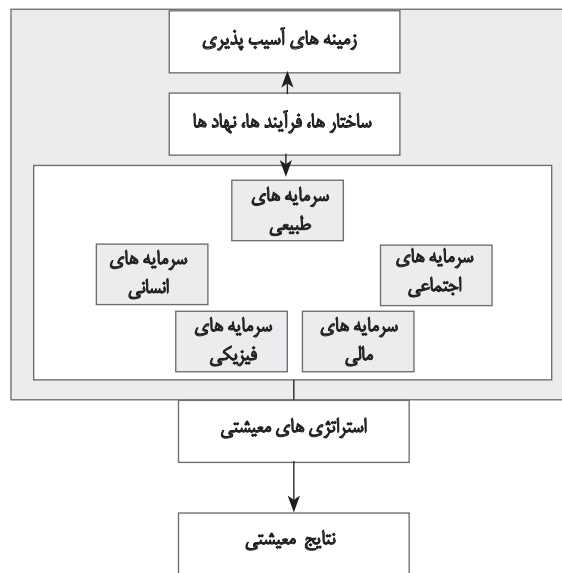
این سرمایه شامل اعتماد، عمل متقابل و مبادلات، شبکه‌ها و ارتباطات و عضویت در گروه‌های رسمی است.

سرمایه فیزیکی

به ساخته‌های فیزیکی انسان ساخت اشاره می‌کند که زیرساخت‌های اساسی از جمله وضعیت حمل‌ونقل، مسکن، آب، انرژی و ارتباطات و تجهیزاتی برای تولید (ماشین‌آلات کشاورزی) را شامل می‌شود (Fouracre, 2001; Morse, 2013; Ellis, 1999; Belecher, Bastide, Castella, Boissiere, 2012). در اصطلاح اقتصادی، سرمایه‌های فیزیکی به عنوان کالای تولیدی تعریف می‌شوند که در مقابل کالاهای مصرفی است؛ مثلاً راه، آثار چندگانه‌ای در کاهش هزینه‌های فضایی نقل‌وانتقال منابع و مواد تولیدی دارد. همچنین راه حرکت مردم بین مکان‌هایی را که

معیشت پایدار و بازارچه‌های مرزی

باراه‌اندازی بازارچه‌های مرزی با توجه به تفاوت قیمت کالاهای مورد نیاز در دو کشور مجاور از قابلیت مبادله مرزی برای توسعه نواحی مرزی به‌خصوص روستاهای مناطق مرزی استفاده می‌شود. در این بازارچه‌ها علاوه بر مبادلات کالایی که سبب ارتقای سرمایه مالی خانوارهای روستایی می‌شود، امکان مبادلات فرهنگی و تقویت سرمایه‌های انسانی و اجتماعی نیز وجود دارد. فعالیت در بازارچه‌های مرزی به صورت مستقیم سبب ایجاد فرصت شغلی و متنوع‌سازی فعالیت اقتصادی خانوارهای روستایی

مجله پژوهش‌های روستایی

تصویر ۲. تأثیر سیاست‌ها، فرایندها و نهادها در دستیابی به نتایج معیشتی، استراتژی‌های معیشتی و زمینه‌های آسیب‌پذیری (منبع Christensen, 2008)

با شرایط جدید را برای افراد مهیا می‌کند (Ellis, 1999).

ساختارها، سیاست‌ها، فرایندها و نهادهای تحول‌زا

منظور از سیاست‌ها، اقدامات و راهبردهایی است که از سوی نهادهای دولتی و غیردولتی سیاست‌گذاری و برنامه‌ریزی در عرصه‌های داخلی و بین‌المللی اتخاذ می‌شود. نهادها و سازمان‌ها نیز دربرگیرنده نهادهای سیاسی، قانون‌گذار و نماینده دستگاه‌های اجرایی و مراجع قضایی، نهادهای سنتی روستایی، سازمان‌های مردم‌نهاد، احزاب سیاسی و اجتماعی، شرکت‌ها و مؤسسات تجاری است و در مقابل فرایندها دربرگیرنده هنجارهای اجتماعی، آداب‌ورسوم و سنت‌ها، جنسیت، طبقه اجتماعی، زبان و غیره است (Anderson, 2001; Christensen & Pozarny, 2008). در واقع این‌ها نقش میانجی‌گری را در چگونگی اتخاذ و عملکرد به استراتژی‌ها و راهبردهای معیشتی برای تحقق نتایج مدنظر، ایفا می‌کنند. (Solesbury, 2003).

می‌شود. همچنین روستاییان طی فعالیت در بازارچه‌های مرزی نیازمند یادگیری مهارت‌های جدیدی هستند که سرمایه انسانی روستاییان را تقویت می‌کند. فعالیت مشترک در بازارچه نیازمند همکاری بیشتر روستاییان است که این نیز سبب تقویت سرمایه اجتماعی روستاییان و سرمایه ارتقا یافته در بعد مالی و انسانی سبب سرمایه‌گذاری در سرمایه طبیعی و فیزیکی می‌شود.

آسیب‌پذیری (زمینه‌ها، شرایط و روندهای استرس‌زا و شوک‌آور)

آسیب‌پذیری به معنی فشار ناگهانی بیشتر از ظرفیت امرار معاش است؛ برای مثال یک سیل شدید و خشک‌سالی به طور جدی می‌تواند سرمایه طبیعی و فیزیکی را در دوره کوتاهی از زمان تحت تأثیر قرار دهد (Morse, 2013). سیستم‌های معیشتی متنوع‌تر کمتر آسیب‌پذیر هستند و در طول زمان به پایداری می‌رسند؛ چرا که این سیستم‌ها امکان سازگاری مثبت و سازنده

جدول ۱. روستاها و تعداد نمونه‌های هر روستا

طبقه	اسم روستا	تعداد خانوار	تعداد پرسش‌نامه‌های تعلق گرفته
اول (۳۰۰-۰) نفر جمعیت	نچی	۵۴	۲۳
	کانی سفید	۶۰	۲۶
دوم (۶۰۰-۳۰۱) نفر جمعیت	سیف سفلی	۱۲۸	۵۵
	ینگچه	۹۰	۳۸
سوم (۱۲۰۰-۶۰۱) نفر جمعیت	ساوجی	۲۸۰	۱۱۸
جمع	۵	۶۱۲	۲۶۰

مجله پژوهش‌های روستایی

جدول ۲. شاخص، نشانگر و گویه مدنظر برای سنجش تغییرات سطح دارایی‌های معیشت روستاییان

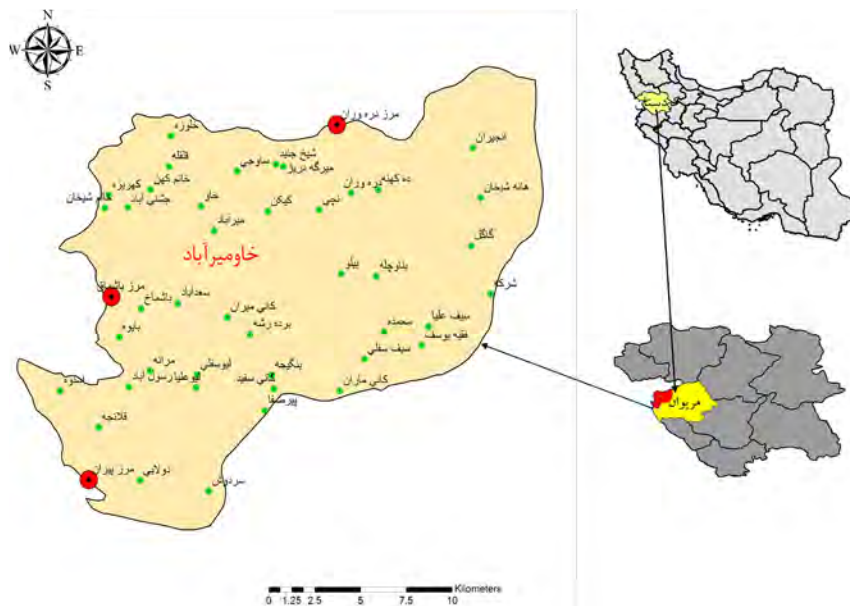
شاخص	نشانگر	گویه	پایایی شاخص
سرمایه‌های معیشتی			
انسانی	تغذیه و بهداشت	امکان تهیه امکانات و وسایل بهداشتی (فردی، خانوادگی)، مصرف هفتگی مواد پروتئینی، رضایت وضعیت تغذیه، توان تأمین و پرداخت هزینه‌های بهداشت و درمان، مصرف میوه و سبزیجات، کیفیت بهداشتی مسکن، دفع زباله و فاضلاب	۰/۸۳
	مهارت و دانش	مهارت شغلی، تنوع مهارت‌های شغلی، توان بازاریابی محصولات، سطح تحصیلات، باسوادی زنان، بهره‌گیری از رسانه‌ها و نوآوری‌های جدید	
اجتماعی	اشتغال	افراد شاغل، مشاغل متنوع، اشتغال زنان، ارتقای شغلی	
	مشارکت	همکاری در فعالیت‌های عمرانی روستا، مشارکت در تصمیم‌گیری‌های روستا، انجام فعالیت‌های اقتصادی مشترک، انتقال تجربیات کاری به یکدیگر، مشارکت در امور خیریه	
	تعلق خاطر به روستا و روستایی بودن	ترجیح دادن سکونت در روستا نسبت به شهر، ترجیح دادن سرمایه‌گذاری و راه‌اندازی کسب‌وکار در روستا نسبت به شهر	
اجتماعی	امنیت (فردی، اجتماعی، اقتصادی)	کاهش میزان جرم، امید و علاقه به زندگی، امنیت سرمایه‌گذاری روستا، امنیت شغلی (فصلی نبودن) و درآمد، کاهش فضاهای ترسناک عمومی محیط روستا با افزایش ساخت‌وسازها، کاهش فرهنگ بزهکاری	۰/۷۸
	همبستگی و انسجام اجتماعی	یکپارچگی روستا، روحیه تعاون و همکاری، افزایش تمایل کمک مالی به یکدیگر، افزایش اعتماد به یکدیگر	
سرمایه مالی	درآمد و هزینه	داشتن طرح و برنامه توسعه روستا با تأکید بر تجارت، کارآمدی و رضایت از عملکرد شوراهای دهیاران، حمایت خانواده از راه‌اندازی کسب‌وکار جدید، هماهنگی نهادهای توسعه روستا، نظارت مستمر و مداوم بر روند توسعه منطقه، مردم‌محور بودن عملکرد نهادهای توزیع متوازن منافع حاصل از پتانسیل‌های تجاری منطقه، تشکیل تعاونی‌های تجاری	
	پس‌انداز وام	میانگین درآمدهای خانوار، توان تأمین هزینه‌های خانوار، توان راه‌اندازی مشاغل، درآمد دهیاری‌ها، میزان پس‌انداز خانوار	۰/۸۲
سرمایه فیزیکی	مسکن	توانایی دریافت و بازپرداخت وام	
	خدمات و امکانات	دسترسی به مسکن شخصی، کیفیت استحکام مسکن، مساحت مسکن، وجود مسکن اجاره‌ای با کیفیت، چند کارکردی بودن مسکن	
سرمایه‌های طبیعی	ماشین‌آلات	دسترسی به زیرساخت‌های حمل‌ونقل، اسکان و اقامت و مراکز تفریحی، دسترسی به امکانات آموزشی، مراکز و خانه بهداشت‌ها، تعمیرگاه، دسترسی به انواع انرژی (آب، برق، گاز)، آنتن‌دهی موبایل و دسترسی به اینترنت، مغازه‌های فروش محصولات	۰/۸۲
	کشاورزی و دامداری	ماشین شخصی، ابزارآلات کشاورزی (تراکتور، کمپاین، موتور برق و...)	
		برداشت از زمین‌های زراعی کشاورزی، رونق محصولات باغی، رونق دامداری (تعداد و تنوع دام‌ها)	۰/۸۰

مجله پژوهش‌های روستایی

روش‌شناسی تحقیق

می‌گیرند. در این تحقیق برای گردآوری مبانی نظری، از منابع کتابخانه‌ای و مقالات موجود در سایت‌های اینترنتی استفاده شده است. در بخش عملی تحقیق به روش پیمایش با مراجعه به منطقه در حال مطالعه و بازدید میدانی و مصاحبه با روستاییان، اطلاعاتی استخراج شد. سپس پرسش‌نامه‌ای شامل سؤالات چندگزینه‌ای طیفی، طراحی و در اختیار آن‌ها قرار داده شد. روایی پرسش‌نامه‌ها با تأیید کارشناسان توسعه روستایی منطقه، کارشناسان و آگاهان دانشگاهی اثبات شد. برای سنجش پایایی، در این تحقیق از روش ضریب آلفای کرونباخ برای تعیین میزان پایایی استفاده شده است.

تحقیق کاربردی حاضر بر اساس رویکرد کمی در پژوهش است. بر طبق چارچوب اصلی رویکرد معیشت پایدار نیاز بود که تأثیرات تأسیس بازارچه‌های مرزی بر تغییرات مثبت و منفی دارایی‌ها، استراتژی‌های معیشتی و آسیب‌پذیری در برابر بحران‌ها مشخص شود. بدین ترتیب در هر بخش ابتدا از طریق مصاحبه و مشاهده میدانی اطلاعات گردآوری می‌شوند و سپس اطلاعات گردآوری‌شده در قالب پرسش‌نامه‌ای در اختیار جامعه نمونه قرار

تصویر ۲. نقشه محدوده مطالعه‌شده و موقعیت بازارچه‌های مرزی (منبع: نگارندگان)

یعنی معیشت پایدار روستاییان در چارچوب اصلی معیشت پایدار در مجموع از ۷۴ گویه در قالب ۱۶ نشانگر در پنج شاخص یادشده استفاده شد (جدول شماره ۲). سوالات پرسش‌نامه به صورت نظر پاسخ‌گویان درباره سرمایه‌ها، بعد از افتتاح بازارچه و شرایط آن‌ها قبل از شروع فعالیت بازارچه بوده است.

محدوده مطالعه‌شده

شهرستان مریوان به مرکزیت شهر مریوان یکی از ۱۲ شهرستان استان کردستان در غرب استان و در مجاورت کشور عراق واقع شده است. این شهرستان با مساحتی بالغ بر ۲۱۹۳/۳ کیلومتر مربع و ۱۶۸۷۷۴ نفر جمعیت، سه بخش مرکزی، سرشیو و خاومیرآباد را دارد.

این شهرستان شش دهستان و ۱۷۵ آبادی (۱۵۰ آبادی با سکنه و ۲۵ آبادی خالی از سکنه) دارد. بخش خاومیرآباد با مساحت ۳۳۸ کیلومترمربع، ۴۰ آبادی دارد که ۳۱ آبادی (از ۳۳ آبادی این بخش، ۳۱ مورد روستا هستند و دو مورد مکان هستند) دارای سکنه و ۷ آبادی خالی از سکنه است و در نقطه صفر مرزی واقع شده است (تصویر شماره ۳). بخش خاومیرآباد دهستانی به اسم خاومیرآباد دارد. جمعیت این بخش ۱۱,۴۱۱ نفر در قالب ۲۷۳۷ خانوار است (Statistical Center of Iran, 2011). بازارچه‌های مرزی پیران و دره وران در سال‌های اوایل دهه ۱۳۹۰ با هدف تبادلات مرزی با کشور همسایه افتتاح شده و در محدوده بخش خاومیرآباد قرار گرفته‌اند. سرپرستان خانوار در این روستاهای مرزی با گرفتن مجوز برای هر خانوار توسط سرپرست، ماهانه یا به صورت هفتگی امکان تردد به بازارچه را دارند و می‌توانند این مجوز را نیز واگذار کنند. عموماً بازرگانان شهری، مجوز آن‌ها را در

پایایی برای پنج بخش از سرمایه‌های معیشتی نیز محاسبه شده است. بنابراین با توجه به ضرایب محاسبه‌شده در SPSS می‌توان بیان کرد که مقدار مطلوب آن‌ها نشان از اتفاق نظر پاسخ‌گویان و هم‌بستگی درونی بین متغیرها برای سنجش مفاهیم مدنظر دارد. جامعه آماری شامل خانوارهای ساکن در بخش خاومیرآباد است که بر اساس آمار ۱۳۹۰، ۳۱ روستای با سکنه دارد و در مجموع ۲۷۳۶ خانوار دارند که از این میزان خانوار، تعداد ۳۳۸ خانوار بر اساس فرمول کوکران به عنوان نمونه انتخاب شدند. در ادامه به منظور توزیع پرسش‌نامه در میان روستاها نیز ۱۵ درصد از کل روستای بخش، یعنی پنج روستا به عنوان نمونه انتخاب شد. نمونه‌ها بر اساس عامل جمعیت انتخاب شدند. بر اساس این عامل با توجه به شرایط منطقه، روستاها در سه گروه پرجمعیت (۶۰۰ نفر به بالا)، جمعیت متوسط (۳۰۰ تا ۶۰۰ نفر) و کم‌جمعیت (کمتر از ۳۰۰ نفر) دسته‌بندی و از هر دسته با توجه به تعداد روستای موجود در دسته، سهم آن از تعداد نمونه کل مشخص شد. به دلیل قراردادن تعداد ۱۴ و ۱۳ روستای بخش به ترتیب در طبقه اول و دوم جمعیتی که مشتمل بر ۴۸ و ۳۹ درصد کل روستاهاست، از هر یک دو نمونه و از طبقه سوم با داشتن تعداد چهار روستای بخش که مشتمل بر ۱۳ درصد روستاهاست، یک روستا به عنوان نمونه انتخاب شد. سپس با توجه به نمونه‌گیری مطابق، سهم هر روستا در دسته‌های سه‌گانه از تعداد پرسش‌نامه‌ها مشخص و پرسش‌نامه‌ها به صورت تصادفی ساده در میان سرپرستان خانوار توزیع شد. انتخاب روستاها برای تکمیل پرسش‌نامه‌ها تصادفی بوده است (جدول شماره ۱).

در این تحقیق معیشت پایدار روستاییان به‌عنوان متغیر وابسته و عملکرد بازارچه‌های مرزی منطقه به عنوان متغیرهای مستقل به‌شمار می‌روند. برای تحلیل و سنجش متغیر وابسته پژوهش،

جدول ۳. نتایج آزمون t زوجی تفاوت وضعیت مؤلفه‌ها و ابعاد دارایی‌های معیشتی در دو دوره قبل و بعد از تأسیس بازارچه در دو بعد سرمایه انسانی و اجتماعی

ابعاد	مؤلفه	میانگین	فاصله اطمینان ۹۵ درصد		آماره T	درجه آزادی	سطح معنی‌داری
			کران پایین	کران بالا			
تغذیه و بهداشت	قبل: ۲/۸۳						
	بعد: ۳/۳۴		-۰/۴۲۶	-۰/۶۰۴	-۱۱/۳۶	۲۵۹	۰/۰۰۰
	تفاوت میانگین‌ها: ۰/۵۱						
انسانی	قبل: ۲/۴۴						
	بعد: ۲/۸۳		-۰/۳۶۳	-۰/۲۰۳	-۶/۷۱	۲۵۹	۰/۰۰۰
	تفاوت میانگین‌ها: ۰/۲۹						
اشتغال	قبل: ۲/۳۵						
	بعد: ۲/۷۴		-۰/۳۴۷	-۰/۵۲۷	-۹/۵۸	۲۵۹	۰/۰۰۰
	تفاوت میانگین‌ها: ۰/۳۹						
مجموع	قبل: ۲/۵۵						
	بعد: ۲/۹۳	۳	-۰/۲۶۵	-۰/۳۷۰	-۱۱/۹۰	۲۵۹	۰/۰۰۰
	تفاوت میانگین‌ها: ۰/۳۸						
مشارکت	قبل: ۳/۱۷						
	بعد: ۳/۵۶		-۰/۲۹۱	-۰/۴۸۸	-۷/۸۱	۲۵۹	۰/۰۰۰
	تفاوت میانگین‌ها: ۰/۳۹						
تعلق خاطر به روستا و روستایی بودن	قبل: ۲/۵۴						
	بعد: ۳/۵۵		-۰/۸۰۲	-۱/۲۳۵	-۹/۲۷	۲۵۹	۰/۰۰۰
	تفاوت میانگین‌ها: ۱/۰۱						
اجتماعی	قبل: ۲/۸۵						
	بعد: ۳/۲۳	امنیت (فردی، اجتماعی، اقتصادی)	-۰/۴۱۱	-۰/۶۶۴	-۸/۳۶	۲۵۹	۰/۰۰۰
	تفاوت میانگین‌ها: ۰/۵۴						
همبستگی و انسجام اجتماعی	قبل: ۳/۱۶						
	بعد: ۳/۶۷		-۰/۶۴۶	-۰/۳۸۰	-۷/۶۲	۲۵۹	۰/۰۰۰
	تفاوت میانگین‌ها: ۰/۵۱						
نهادی	قبل: ۲/۴۹						
	بعد: ۳/۲۷		-۰/۹۵۱	-۰/۶۱۴	-۹/۱۵	۲۵۹	۰/۰۰۰
	تفاوت میانگین‌ها: ۰/۷۸						
مجموع	قبل: ۲/۸۴						
	بعد: ۳/۴۹	۵	-۰/۷۸۶	-۵۱۰	-۹/۲۴	۲۵۹	۰/۰۰۰
	تفاوت میانگین‌ها: ۰/۶۵						

جدول ۴. نتایج آزمون t زوجی تفاوت وضعیت دارایی‌های معیشتی قبل و بعد از تأسیس بازارچه در شاخص سرمایه مالی و فیزیکی و طبیعی

ابعاد	مولفه	میانگین	فاصله اطمینان ۹۵ درصد		آماره T	درجه آزادی	سطح معنی داری
			کران پایین	کران بالا			
درآمد و هزینه		قبل: ۲/۵۷					
		بعد: ۳/۶۶	-۱/۰۲۲	-۰/۷۹۱	-۱۵/۴۳	۲۵۹	۰/۰۰۰
		تفاوت میانگین‌ها: -۱/۰۹					
میزان پس انداز	مالی	قبل: ۲/۴۸					
		بعد: ۳/۵۲	-۱/۲۷	-۰/۸۰۸	-۸/۷۹	۲۵۹	۰/۰۰۰
		تفاوت میانگین‌ها: -۱/۰۴					
وام		قبل: ۲/۸۸					
		بعد: ۳/۲۹	-۰/۵۷۵	-۰/۲۳۹	-۴/۷۷	۲۵۹	۰/۰۰۰
		تفاوت میانگین‌ها: -۰/۴۱					
مجموع	۳	قبل: ۲/۷۱					
		بعد: ۳/۴۹	-۰/۹۲۸	-۰/۶۴۲	-۱۰/۸۴	۲۵۹	۰/۰۰۰
		تفاوت میانگین‌ها: -۰/۷۸					
مسکن		قبل: ۲/۹۲					
		بعد: ۳/۳۲	-۰/۵۳۰	-۰/۲۸۳	-۶/۵۰۱	۲۵۹	۰/۰۰۰
		تفاوت میانگین‌ها: -۰/۴۱					
خدمات و امکانات	فیزیکی	قبل: ۲/۴۷					
		بعد: ۳/۰۲	-۰/۲۷۴	-۰/۱۳۷	-۴/۲۴	۲۵۹	۰/۰۰۰
		تفاوت میانگین‌ها: -۰/۵۵					
ماشین آلات		قبل: ۲/۹۲					
		بعد: ۳/۴۵	-۰/۶۶۴	-۰/۳۷۳	-۷/۰۲	۲۵۹	۰/۰۰۰
		تفاوت میانگین‌ها: -۰/۵۳					
مجموع	۳	قبل: ۲/۷۸					
		بعد: ۳/۲۵	-۰/۵۱۴	-۰/۲۷۳	-۶/۴۳	۲۵۹	۰/۰۰۰
		تفاوت میانگین‌ها: -۰/۴۷					
کشاورزی		قبل: ۲/۹۵					
		بعد: ۳	-۰/۱۶۲	۰/۰۶۲	-۰/۸۷۲	۲۵۹	۰/۰۰۰
		تفاوت میانگین‌ها: -۰/۰۵					
چشم انداز طبیعی		قبل: ۲/۹۱					
		بعد: ۳/۲۸	-۰/۴۷۱	-۰/۲۶۷	-۷/۱۳	۲۵۹	۰/۰۰۰
		تفاوت میانگین‌ها: -۰/۳۷					
مجموع	۲	قبل: ۲/۹۳					
		بعد: ۳/۱۴	-۰/۳۱۲	-۰/۱۰۶	-۴/۰۰۷	۲۵۹	۰/۰۰۰
		تفاوت میانگین‌ها: -۰/۲۱					

جدول ۵. نتایج آزمون t زوجی جهت سنجش تفاوت دارایی‌ها در دو دوره قبل و بعد از تأسیس بازارچه

دارایی‌های معیشتی	میانگین	فاصله اطمینان ۹۵ درصد		آماره T	درجه آزادی	سطح معنی داری
		کران پایین	کران بالا			
	قبل: ۲/۷۸					
مجموع	بعد: ۳/۲۵	-۰/۵۷۸	۰/۳۶۳	-۸/۶۳۰	۲۵۹	۰/۰۰۰
تفاوت میانگین‌ها: -۰/۴۷						

مجله پژوهش‌های روستایی

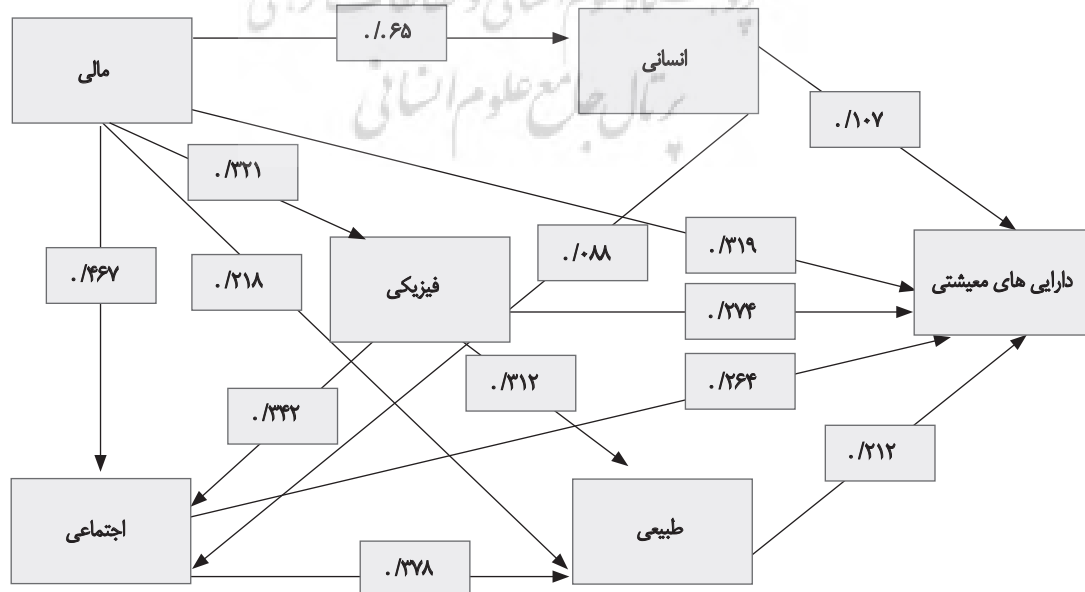
قبال مبلغی خریداری می‌کنند.

یافته‌ها

در این بخش به ارائه یافته‌های حاصل از پرسش‌نامه در زمینه اثر بازارچه‌های مرزی بر معیشت پایدار روستاییان می‌پردازیم. نتایج آزمون t زوجی (جدول شماره ۳) به منظور مقایسه وضعیت تغییرات هر یک از مؤلفه‌ها و ابعاد دارایی‌های معیشتی روستاییان در دو دوره قبل و بعد از تأسیس بازارچه نشان می‌دهد که در بعد انسانی در هر سه مؤلفه تغییرات با توجه به مقدار معناداری محاسبه شده که کمتر از سطح آلفای ۰/۰۵ هستند، نسبت به دوره قبل معنادار است. در این میان بیشترین بهبود و ارتقا به مؤلفه تغذیه و بهداشت با ارتقای ۰/۰۵۱ میانگین نسبت به دوره قبل اختصاص دارد و در مؤلفه‌های مهارت و دانش و اشتغال نیز وضعیت نسبت به دوره قبل بهبود یافته است؛ اما با توجه به میانگین‌های محاسبه شده که کمتر از حد رضایت‌بخش (۳) هستند در مجموع نیز نتایج به دست آمده با توجه به مقدار معناداری محاسبه شده (۰/۰۰۰) که کمتر از آلفای ۰/۰۵ بوده، نشان از بهبود

وضعیت دارایی‌های انسانی روستاییان به دنبال تأسیس بازارچه دارد؛ البته این بهبود وضعیت در حد رضایت‌بخشی با توجه به میانگین برابر ۲/۹۳ در دوره بعد تأسیس بازارچه نیست. در مقابل وضعیت دسترسی به سرمایه‌های اجتماعی در روستاهای بخش به دنبال تأسیس بازارچه شاهد تغییرات مطلوبی بوده است. در تمامی مؤلفه‌های سنجش شده میانگین در سطح معناداری ۰/۰۵ نسبت به دوره قبل افزایش یافته است. بیشترین بهبود وضعیت و ارتقای سطح سرمایه‌های اجتماعی را می‌توان در مؤلفه تعلق خاطر به روستا مشاهده کرد. در مجموع نیز در سطح معناداری ۰/۰۵ با اطمینان ۹۵ درصد و با توجه به مقدار مطلوب آماره t و تفاوت میانگین‌ها می‌توان گفت که با تأسیس بازارچه میزان دارایی‌های اجتماعی روستاییان نسبت به قبل از تأسیس آن افزایش یافته است. سطح دارایی‌های مالی روستاییان به دنبال تأسیس بازارچه در تمامی مؤلفه‌ها بهبود یافته است. بیشترین بهبود و ارتقا نیز به مؤلفه میزان درآمد و هزینه خانوارها مربوط می‌شود که با افزایش میانگین ۱/۰۹ به میانگین ۳/۶۶ رسیده است.

نتایج آزمون t زوجی در جدول شماره ۴ نیز در مجموع با توجه

مجله پژوهش‌های روستایی

تصویر ۴. مدل تحلیل مسیر ابعاد موثر بر دارایی‌های معیشتی روستاییان بواسطه اثرگذاری بازارچه مرزی

جدول ۶. اثر مستقیم، غیرمستقیم و کلی هریک از ابعاد تاثیر گذار بر دارایی‌های معیشتی روستاییان

دارایی‌ها	اثر مستقیم	اثر غیرمستقیم	بار کلی
مالی	۰/۳۱۹	۰/۳۲۹	۰/۶۴۸
انسانی	۰/۱۰۷	۰/۰۰۷	۰/۱۱۴
اجتماعی	۰/۲۶۴	۰/۰۸۲	۰/۳۴۶
طبیعی	۰/۲۱۲	—	۰/۲۱۲
فیزیکی	۰/۳۷۴	۰/۱۰۱	۰/۳۷۵

تاسیس بازارچه‌های روستایی

۹۵ درصد می‌توان گفت که سطح دارایی‌های معیشتی روستاییان با تأسیس بازارچه افزایش یافته است.

به منظور تعیین مؤثرترین بعد در ارتقای و بهبود دارایی‌های معیشتی روستاییان از آزمون تحلیل مسیر استفاده شد (تصویر شماره ۴). به این ترتیب در ابتدا مجموع تلفیقی ابعاد سرمایه‌های معیشتی به عنوان متغیر وابسته و تمامی ابعاد سرمایه‌های معیشتی پایدار به عنوان متغیر مستقل و در ادامه هر یک از ابعاد نیز به ترتیب با دیدگاه کارشناسانی که سابقه مطالعات مشابه را در منطقه داشتند و در زمینه توسعه روستایی متخصص بودند، به عنوان متغیر مستقل وارد مدل شدند و تأثیرات آن‌ها سنجیده شد. در ادامه پس از وارد کردن و جایگزینی تک‌تک ابعاد به عنوان متغیر وابسته و دیگر ابعاد به عنوان متغیر مستقل با ضرب کردن همه مسیرها به بعد مدنظر و در نهایت جمع کردن همه مسیرهای ضرب شده به بعد مدنظر، میزان آثار غیرمستقیم نیز مشخص شد. در آخر نیز با جمع کردن آثار مستقیم و غیرمستقیم، بار کلی و میزان اثرگذاری نهایی هر بعد (سرمایه‌های معیشتی) بر وضع

به مقدار مطلوب آماره ۴ در سطح معناداری ۰/۰۵ با اطمینان ۹۵ درصد نشان از افزایش دارایی‌های مالی روستاییان نسبت به قبل از تأسیس بازارچه دارد. همچنین دارایی‌های فیزیکی روستاییان نیز با تأسیس بازارچه افزایش یافته است، در تمامی مؤلفه‌های این بعد، میانگین نسبت به قبل از تأسیس بازارچه افزایش یافته است و این افزایش در سطح معنی‌داری ۰/۰۵، معنادار محاسبه شده تا با اطمینان ۹۵ درصد بتوان اظهار کرد که سطح سرمایه‌های فیزیکی روستاییان با تأسیس بازارچه افزایش یافته است. در میان سرمایه‌های طبیعی روستاییان، در مؤلفه کشاورزی، ارتقای وضعیت نسبت به قبل از تأسیس بازارچه کمتر است. در مجموع نیز میانگین محاسبه شده ۳/۱۴ در سطح معناداری ۰/۰۵ و مقدار مطلوب آماره ۴ نشان می‌دهد که با ۹۵ درصد اطمینان سرمایه‌های طبیعی روستاییان با تأسیس بازارچه افزایش یافته است.

در جدول شماره ۵ با محاسبه سطح کلی دارایی‌های روستاییان، قبل از تأسیس بازارچه برابر ۲/۷۸ و مقدار آن‌ها بعد از تأسیس بازارچه برابر ۳/۲۵ در سطح معناداری ۰/۰۵ با اطمینان

جدول ۷. رتبه‌بندی استراتژی‌های معیشتی روستاییان بر اساس آزمون رتبه‌ای فریدمن

استراتژی‌ها	میانگین عددی	میانگین رتبه‌ای	رتبه
زراعت	۴/۰۱	۷/۱۷	۱
باغداری	۲/۱۹	۲/۹۰	۶
دامداری	۳/۲۱	۵/۵۸	۳
فعالیت در بازارچه	۳/۸۰	۶/۵۸	۲
سرمایه‌گذاری در فعالیتهای اقتصادی شهری	۳/۰۴	۵/۰۱	۴
کارگری	۲/۱۶	۳/۰۳	۷
مغازهداری، رانندگی	۲/۰۱	۲/۵۲	۸
کمک‌ها و حمایت‌های دولتی از کارافتادگی	۲/۲۳	۳/۱۱	۵
درجه آزادی: ۷	معنی داری: ۰/۰۰۰	تعداد کل: ۲۶۰	آماره خی دو: ۱/۳۷۹

تاسیس بازارچه‌های روستایی

جدول ۸. تحلیل کمی روندهای مثبت و منفی تأثیرگذار بر آسیب‌پذیری روستاها به دنبال تأسیس بازارچه

تأثیر رونق بازارچه در افزایش آسیب‌پذیری				تأثیر رونق بازارچه در کاهش آسیب‌پذیری						
معنی‌داری	میانگین	آماره خی دو	زمینه‌های آسیب‌پذیری	معنی‌داری	رتبه مثبت	رتبه منفی	رتبه برابر			
۰/۰۰۰	۳/۲۸	۳۳/۳۰	افزایش قیمت زمین و مسکن	۰/۰۰۰	۱۸	۱۰۹	۱۳۳			
۰/۰۲۷	۳/۱۷	۸/۵۳	افزایش اجاره‌بهای مسکن	۰/۰۰۰	۳۱	۷۸	۱۵۱			
۰/۰۴۱	۳/۰۱	۳۷/۳	درگیری و مشاجره روستاییان بر سر مالکیت زمین‌ها	۰/۰۰۰	۴۰	۱۰۰	۱۲۰			
۰/۰۰۰	۳/۴۸	۷۳/۶	افزایش بیش از اندازه تقاضای مصرفی خانوارها	۰/۰۰۰	۱۸	۱۶۸	۷۴			
				۰/۰۰۰	۱۲	۱۴۲	۹۶			
				۰/۰۰۰	۲۵	۱۰۳	۱۳۲			
				۰/۰۰۰	۳۶	۱۲۶	۱۰۶			
				۰/۰۰۰	۲۹	۱۶۷	۶۴			
مجموع (t تک‌نمونه‌ای، مطلوبیت عددی مورد آزمون ۳)				مجموع (t زوجی)						
معنی‌داری	میانگین	درجه آزادی	حد بالا	حد پایین	خطای استاندارد	درجه آزادی	آماره t	حد پایین	حد بالا	اختلاف زوج‌ها
۰/۰۱۰	۳/۲۵	۲۵۹	۲/۹۳	۰/۴۲۲	۰/۰۸۳	۲۵۹	-۱۸/۱	-۰/۴۹۷	-۰/۶۱۸	۳/۴۰
										۲/۸۹

مجله پژوهش‌های روستایی

دستیابی به اهداف معیشت پایدار که در وهله اول آن افزایش دارایی‌های معیشتی است، انجام می‌دهند. یافته‌های حاصل از جدول شماره ۷ درباره رتبه‌بندی استراتژی‌های معیشتی خانوارهای روستایی نشان می‌دهند که راهبرد اصلی روستاییان بخش خاومیرآباد متنوع کردن فعالیت‌های اقتصادی خود است تا بدین وسیله شاهد افزایش سطح دارایی‌های خود باشند. دامپروری و فروش محصولات لبنی و باغی و زراعی، فعالیت در بازارچه، سرمایه‌گذاری در فعالیت‌های اقتصادی خارج از روستا (شهرها) مهم‌ترین راهبردهای معیشتی است که روستاییان برای ارتقای سطح دارایی‌های خود از آن‌ها بهره می‌برند.

موجود دارایی‌های معیشتی روستاها مشخص شد؛ همان‌طور که در جدول شماره ۶ مشاهده می‌شود.

بعد مالی، مؤثرترین بعد در ارتقا و بهبود سطح دارایی‌های معیشتی روستاییان منطقه به دلیل تأسیس و رونق بازارچه مرزی است. این بعد علاوه بر داشتن بیشترین اثر مستقیم، بیشترین تأثیر غیرمستقیم با اثرگذاری بر ابعاد انسانی، اجتماعی، فیزیکی و طبیعی را نیز دارد.

استراتژی‌های معیشتی

استراتژی‌ها فعالیت‌ها و مشاغلی هستند که مردم محلی برای

جدول ۹. نتایج آزمون t تک‌نمونه‌ای در ارتباط با نتایج معیشتی بازارچه

نتایج معیشتی	آماره T	سطح معنی‌داری	درجه آزادی	مطلوبیت مورد آزمون: ۳ میانگین	حد بالا	حد پایین
امنیت غذایی	۴/۰۵	۰/۰۰۰	۲۵۹	۳/۲۹	۰/۴۳۲	۰/۱۴۹
دسترسی به شغل	۷/۷۵	۰/۰۰۰	۲۵۹	۳/۶۰	۰/۷۶۲	۰/۴۵۳
افزایش درآمد	۹/۵۹	۰/۰۰۰	۲۵۹	۳/۷۸	۰/۹۳۶	۰/۶۲۵
حفاظت و پایداری محیط طبیعی	۴/۰۶	۰/۰۴۱	۲۵۹	۳/۲۸	۰/۴۲۲	۰/۱۶۴
کاهش آسیب‌پذیری	۵/۸۷	۰/۰۰۴	۲۵۹	۳/۴۰	۰/۵۴۵	۰/۲۷۱
افزایش رفاه (مجموع)	۶/۵۴	۰/۰۰۰	۲۵۹	۳/۴۷	۰/۶۱۷	۰/۳۳۱

نظام‌های زیست‌محیطی روستایی

از طریق بازارچه مرزی بر شاخص‌های در نظر گرفته شده با استفاده از آزمون T تک‌نمونه‌ای از دیدگاه مردم محلی نشان می‌دهد که با توجه به میزان میانگین‌های محاسبه شده و مطلوبیت عددی مورد آزمون در سطح معناداری ۰/۰۰۵ رونق بازارچه توانسته است در بهبود شاخص‌های آورده شده مؤثر واقع شود. در این میان با توجه به نتایج آزمون فریدمن در جدول شماره ۹ می‌توان دید که شاخص افزایش درآمد و بعد از آن شاخص‌های دسترسی به شغل و کاهش آسیب‌پذیری روستاها بیشترین میانگین‌های عددی و رتبه‌ای حاصله را دارند. در مجموع نتایج آزمون t تک‌نمونه‌ای از مجموع شاخص‌های نتایج معیشتی نشان می‌دهد که تأسیس بازارچه توانسته است به افزایش رفاه روستاییان به عنوان مهم‌ترین نتیجه و خروجی مدل معیشت پایدار بینجامد.

بحث و نتیجه‌گیری

تحلیل یافته‌ها درباره اثرگذاری بازارچه‌های مرزی مطالعه شده بر معیشت پایدار خانوارهای روستایی نشان از اثرگذاری بازارچه مرزی بر معیشت پایدار روستاییان دارد. در ارتباط با تغییرات رخ داده در دارایی‌های معیشتی روستاییان، یافته‌های به دست آمده از پرسش‌نامه به منظور مقایسه میزان دارایی‌های دوره قبل و بعد از تأسیس بازارچه مرزی نشان می‌دهد که در تمامی سرمایه‌های معیشتی روستاییان میزان دارایی‌های نسبت به دوره قبل از تأسیس بازارچه افزایش یافته است. در این میان مؤلفه‌های میزان درآمد و هزینه و میزان پس‌اندازهای خانوار در سرمایه مالی روستاییان با افزایش یک نمره‌ای میانگین بیشترین بهبود و ارتقا را داشته‌اند. در میان ابعاد دارایی‌های معیشتی روستاییان هم سرمایه‌های مالی با بیشترین میزان افزایش میانگین نسبت به دوره قبل همراه بوده است. در مجموع نیز نتایج یافته‌ها نشان می‌دهد که سطح دارایی‌های معیشتی روستاییان بعد از تأسیس بازارچه نسبت به دوره قبل از آن بهبود یافته است. این نتایج پژوهش‌های صورت گرفته به صورت محدودتر در زمینه اقتصادی

کاهش زمینه‌های آسیب‌پذیری

نتایج آزمون ویلکسون جدول شماره ۸ در دو دوره قبل و بعد از تأسیس بازارچه نشان می‌دهند که در سطح معناداری ۰/۰۵ و با اطمینان ۹۵ درصد مردم محلی به بهبود وضعیت هریک از شاخص‌های آورده شده به عنوان عوامل آسیب‌زا و کاهش میزان آسیب‌پذیری آن‌ها نسبت به دوره قبل از تأسیس بازارچه معتقدند. در نهایت نیز نتایج آزمون t زوجی در سطح معناداری ۰/۰۵ و با اطمینان ۹۵ درصد نشان از کاهش سطح آسیب‌پذیری روستاهای منطقه به دنبال تأسیس بازارچه دارد. مقدار مطلوب آمار t و افزایش میانگین در دوره بعد نسبت به دوره قبل تأییدی بر این مطلب است. از سویی دیگر نیز روستاییان با توجه به مقدار آماره خی دو، میانگین‌های به دست آمده و سطح معنی‌داری محاسبه شده کمتر از سطح آلفای ۰/۰۵ با شاخص‌های آورده شده نیز در جدول شماره ۸، به عنوان روندهای منفی ناشی از تأسیس بازارچه معتقدند. در نهایت نتایج آزمون t تک‌نمونه‌ای نشان می‌دهد که در سطح معنی‌داری ۰/۰۵ و با اطمینان ۹۵ درصد تأسیس و رونق بازارچه تأثیرات منفی نیز بر میزان آسیب‌پذیری روستاییان داشته است؛ بنابراین با تأسیس بازارچه روستاهای منطقه شاهد بروز دو روند منفی و مثبت در سطح آسیب‌پذیری خود بوده‌اند. با توجه به تعداد، اهمیت و میانگین بیشتر شاخص‌های کاهش آسیب‌پذیری از دید روستاییان نیاز است که با برنامه‌ریزی صحیح روندهای منفی بازارچه نیز به حداقل برسد تا سطح آسیب‌پذیری روستاها به حداقل برسد.

نتایج معیشتی

بر پایه مدل معیشت پایدار، شاخص‌های آورده شده در جدول شماره ۹ به عنوان نتایج نهایی و خروجی مدل معیشت پایدار در نظر گرفته شده‌اند. سنجش چگونگی تأثیرگذاری گسترش تجارت

روستاییان را پایدارتر خواهد کرد.

تشکر و قدردانی

بنابر اظهار نویسنده مسئول مقاله، پژوهش حاضر حامی مالی نداشته است.

در کارهای دیگر محققان داخلی مانند اسماعیلی (۲۰۱۳)، هدایت‌زاده (۲۰۱۰) و میراب‌زاده (۲۰۱۴) را تأیید می‌کنند. در این میان به‌خصوص نتایج برعکس کار پژوهشی ابراهیمی مستکانی و احمدوند است که اثر بازارچه‌ها را بر کیفیت زندگی را منفی دانسته‌اند. در زمینه میزان تأثیرگذاری هر کدام از دارایی‌ها بر معیشت پایدار خانوارهای روستایی از آزمون تحلیل مسیر بهره گرفته شد که نتایج آزمون نشان داد سرمایه مالی بیشترین تأثیر را در بهبود و ارتقای معیشت روستاییان داشته است.

سرمایه‌های مالی علاوه بر اینکه دارای بیشترین تأثیر مستقیم بود، با اثرگذاری بر ابعاد فیزیکی، انسانی، طبیعی و اجتماعی نیز به افزایش سطح دارایی‌های معیشتی روستاییان منجر شده است. افزایش سرمایه‌های مالی روستاییان با ارتباط مستقیم و معناداری توانسته است موجب افزایش سطح دارایی‌های فیزیکی روستاییان شود. در این خصوص می‌توان به افزایش قدرت خرید خودروی شخصی یا ماشین‌آلات کشاورزی از سوی روستاییان اشاره کرد. همچنین این سرمایه با سرمایه طبیعی نیز ارتباط مستقیم و معناداری دارد و توانسته است سرمایه‌گذاری در بخش سرمایه‌های طبیعی را نیز تقویت کند که از نتایج آن ارتقای سرمایه‌های طبیعی بوده است. در کل می‌توان این‌گونه نتیجه‌گیری کرد که با توجه به تجزیه و تحلیل‌های آماری صورت گرفته، بازارچه‌های مرزی پیران و دره وران سرمایه‌های معیشتی خانوارهای روستایی محدوده مطالعه‌شده را ارتقا داده‌اند. در راستای ارتقای سطح معیشت روستاییان و هرچه پایدارتر کردن آن با استفاده از توانمندی بازارچه‌ها راهکارهای زیر پیشنهاد می‌شود:

- از آنجا که این‌گونه بازارچه‌ها صرفاً به منظور تقویت معیشت مردم مرزنشین است، پیشنهاد می‌شود با رعایت قوانین و مقررات، امکان بسط و توسعه نقش روستاییان مرزنشینان در این مبادلات بیش از پیش فراهم شود که این موضوع سبب پایداری دارایی‌های معیشتی روستاییان خواهد شد.

- ایجاد امکانات رفاهی و بهبود راه‌های ارتباطی و مواصلاتی به بازارچه (راه آسفالت، برق، ارتباطات و دیگر امکانات اداری، خدماتی و رفاهی) برای رونق بخشی به بازارچه‌ها به منظور اثرگذاری بیشتر بر سرمایه‌های معیشتی روستاییان.

- یکی دیگر از راهکارهای مهم، ایجاد بازارچه‌های فروش محصولات وارداتی در مکان‌های مناسب در سطح روستاهای منطقه است که با توجه به قابلیت‌های دیگر گردشگری روستاهای منطقه و نیز قرارگرفتن منطقه مطالعه‌شده در کنار قطب گردشگری تجاری کشور، یعنی شهر مریوان می‌تواند سبب پایداری معیشتی روستاییان می‌شود.

- آموزش روش‌های نوین تجارت به روستاییان برای انجام تجارت توسط خود آن‌ها به جای واگذار کردن مجوزها به تجار شهری که با این شیوه، سرمایه انسانی ارتقا می‌یابد و معیشت

انسانی و مطالعات فرهنگی
مجمع علوم انسانی

References

- Abdi, E. (2009). [Analyzes the effects on the development of border markets on surrounding areas, Case Study border market Salas Babajani Sheikh Saleh, county of Kermanshah (Persian)] [MSc. thesis]. Tehran: Tarbiat Modarres University.
- Afrakhteh, H. (2002). [Effects of social capital, on the security in the border areas (Persian)], Paper presented at The 1st Conference on Development Sustainable Security in Border Regions, Border Resident Approaches, 3 January 2002, Gorgan, Iran.
- Agnew, J. (2005). Borders on the mind: Re-framing border thinking. *Ethics & Global Politics*, 175-191. doi: 10.3402/egp.v1i4.1892
- Amirpanahi, M., Taleb, M., & Mirzaee, H. (2015). [Boundary market and rural areas: Investigating the role of villagers in the boundary market of Bane (Persian)]. *Journal of Rural Research*, 6(3), 515-544.
- Andalib, A. R. (2011). [The basic theory and principles of spatial planning in border areas (Persian)]. Tehran: Sepah.
- Anderson, J. R. (2001). *Risk management in rural development*. Washington, D.C.: The World Bank.
- Asmah, E. E. (2011). Rural livelihood diversification and agricultural household welfare in Ghana. *Journal of Development and Agricultural Economics*, 3(7), 325-334.
- Barrios, E. B. (2007). *Access to rural development: Household perceptions on rural Development*. Tokyo: Asian Development Bank Institute.
- Belecher, B., Bastide, F., Castella, J. C., Boissiere, M. (2012). Development of a village-level livelihood monitoring tool: A case-study in Viengkham District, Lao PDR. *International Forestry Review*, 14(4).
- Buck, L., Milder, J. C., Gavin, T., Mukherjee, I. (2006). *Understanding ecoagriculture: A framework for measuring landscape performance*. Washington, D. C.: Ecoagriculture Partners.
- Campbell, B. M., Luckert, M. K., Mutamba, M. (2003). *Household livelihoods in semi-arid regions: Is There a way out of poverty?* Lusaka: Center for International Forestry Research.
- Carney, D. (2012). *Approaches to sustainable livelihoods for the rural poor*. London: Overseas Development Institute.
- Chambers, R. (2005). *Ideas for development*. Abingdon: Routledge.
- Chen, X. (2006). Beyond the reach of globalization: China's border regions and cities in transition. In F. Wu (Ed.), *Globalization and the Chinese City*. (pp. 21-46). Abingdon: Routledge.
- Christensen, L., & Pozarny, P. (2008). *Socio-economic and livelihood analysis in investment planning*. Roma: Food and Agriculture Organization of the United Nations.
- Daskon, C. (2005). *Gross national happiness: A new paradigm? 'Culture': A new attribute to studying rural livelihoods*. Dunedin: University of Otago.
- Department for International Development. (2008). *Sustainable livelihoods guidance sheets, numbers 1-8*. London: Department for International Development.
- Ebrahimi Mstakany, A & Ahmadvand, M. (2015) [Assessing the socio-economic impacts of the border market of sero on development of surrounding rural areas (Persian)]. *Journal of Rural Research* 6(2), 369-88. doi: 10.22059/jrr.2015.54912
- Ellis, F. (1999). *Rural livelihood diversity in developing countries: evidence and policy implications*. London: Overseas Development Institute.
- Farahani, H., Manoochehri, S. (2015). [Identification of obstacles and problems of tourism development in rural areas of tourism goal in the west of Marivan county (Persian)]. *Journal of Research and Rural Planning*, 4(1), 161-172.
- Fouracre, P. (2001). *Transport and sustainable rural livelihood, rural transport knowledge base, rural travel and transport program*. Washington D.C.: World Bank.
- Hedayatzade, S. H. (2010). Effect of border markets on the economy of west Azerbaijan Province, Iran. *Review of International Comparative Management*, 11(5), 853-69.
- Ismaili, K. (2013). [Sustainable economic development impact Assessment establishment of border markets on the villages around them, Case study: Rural Nanur, city of Baneh (Persian)] [MSc. thesis]. Zanjan: Zanjan University.
- Jomeh poor, M. (2011). [Effect of tourism on sustainable rural livelihoods (Case study: Baraghan Village - Savojbolagh County)(Persian)]. *Journal of Rural Research*, 2(5), 33-62.
- Kaag, M. A. A., Brons, J., De Bruijn, M. E., Van Dijk, J. W. M., De Haan, L. J., Nooteboom, G., et al. (2012). *Poverty is bad: Ways forward in livelihood research*. Paper presented at the CERES 'Pathways of Development' seminar, Utrecht, Netherlands, 6 February 2003.
- Laine, J. (2006). [Perceptions toward the opening of the Finnish Russian border - border as a barrier among actors involved] [MSc. thesis]. Joensuu: University of Joensuu.
- Mirabzadeh, F. (2014) [The Role of socio-economic development of border markets in rural areas (Case Study Mehran border market)(Persian)] [MSc. thesis]. Tehran: Institute for Higher Education Development.
- Morse, S. (2013). The theory behind the sustainable livelihood approach. In: S. Morse, & N. McNamara, *Sustainable Livelihood Approach: A Critique of Theory and Practice*. (pp. 15-60). Berlin: Springer.
- Pál, Á., Nagy, G., Pál, V. (2011). The impact of border-zone location on spatial features of szeged's trade. In G. Kozma (Ed.), *New Results of Cross-Border Cooperation* (pp. 51-59). Debrecen: University of Debrecen
- Sheheli, S. (2012). *Improving livelihood of rural women through income generating activities in Bangladesh* [PhD thesis]. Berlin: Humboldt University of Berlin.
- Solesbury, W. (2003). *Sustainable livelihoods: a case study of the evolution of DFID policy*. London: Overseas Development Institute.
- Statistical Center of Iran. (2011). [Annual statistics of Kurdistan province (Persian)]. Sannadaj: Statistical Center of Iran.
- Tayebnia, S. H., Manoochehri, S. (2016). [The role of border markets in socio-economic development of rural areas Case: Khaw and Mirabad rural areas, Marivan County (Persian)]. *Eghtesad-e Faza va Tose'ye Roostae*, 5(15), 148-172.
- Timalsina, K. P. (2007). [Rural urban migration and livelihood in the Informal sector, a study of street vendors of Kathmandu metropolitan city, Nepal] [MSc. thesis]. Trondheim: Norwegian University of Science and Technology.

United States Department of Energy. (1996). *Guidelines for Strategic Planning*. Washington, D.C.: United States Department of Energy

Zayyari, K., Zanjirchi, S. M. Sorkhkamal, K. (2010). [A study and measurement of the development degree of the counties of Khorasan Razavy province using TOPSIS technique (Persian)]. *Human Geography Research*, 42(72), 17-30.

پژوهشگاه علوم انسانی و مطالعات فرهنگی
رتال جامع علوم انسانی